

Τεχνική υποστήριξη για τη διαδικασία αποϊδρυματοποίησης στην
Ελλάδα

Σύμβαση επιχορήγησης: SRSS/S2019/02

**Ανάλυση εκπαιδευτικών αναγκών και
συστάσεις σχετικά με την εκπαίδευση,
τα προσόντα και τις ανάγκες του
προσωπικού**

Παραδοτέο 21 (σύμφωνα με το Πλάνο εργασίας) με βάση το
Στοιχείο 3, Αποτέλεσμα 3.2, Δράση 3.2.1 «Ανάπτυξη εθνικού
προγράμματος εκπαίδευσης για την αποϊδρυματοποίηση».

Αναγνώριση συνεισφοράς & Δικαιώματα

Απόδοση προέλευσης:

Παρακαλούμε να χρησιμοποιείτε την εξής παραπομπή για αυτό το έργο: European Association of Service providers for Persons with Disabilities (EASPD), Βρυξέλλες, Ιούνιος 2021.

Copyright:

Copyright © EASPD 2021. Με την επιφύλαξη παντός νομίμου δικαιώματος. Δεν επιτρέπεται η αναπαραγωγή, η αποθήκευση ή η εισαγωγή κανενός τμήματος αυτού του εντύπου σε σύστημα ανάκτησης χωρίς την προηγούμενη έγκριση των κατόχων πνευματικών δικαιωμάτων.

Ευχαριστίες:

Το European Association of Service providers for Persons with Disabilities (EASPD) θα ήθελε να ευχαριστήσει την Κωνσταντίνα Κιντώνη για τη σύνταξη της παρούσας έκθεσης.

Η παρούσα δράση χρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση μέσω του Προγράμματος Στήριξης Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων και σε συνεργασία με τη Γενική Διεύθυνση Στήριξης Διαρθρωτικών Μεταρρυθμίσεων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Οι πληροφορίες που περιέχονται στο παρόν έντυπο δεν αντικατοπτρίζουν απαραίτητα την επίσημη θέση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Πίνακας περιεχομένων

Συνομογραφίες	4
1. Εισαγωγή	5
2. Αντικείμενο και στόχοι.....	7
3. Μεθοδολογία.....	8
4. Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του ανθρώπινου δυναμικού στον τομέα της κοινωνικής φροντίδας	9
5. Συστάσεις σχετικά με την εκπαίδευση, τα προσόντα και τις ανάγκες του προσωπικού.....	15
5.1 Γενικές ανάγκες εκπαίδευσης για επαγγελματίες που ασχολούνται με την κοινωνική φροντίδα	16
5.2 Ανάγκες εκπαίδευσης του ανθρώπινου δυναμικού κοινωνικής φροντίδας που απασχολείται στις υπηρεσίες σε επίπεδο τοπικής κοινότητας	17
6. Ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού.....	19
7. Συμπεράσματα.....	22
8. Παραπομπές	23

Συντομογραφίες

ΕΑΣΠΔ: European Association of Service providers for Persons with Disabilities (Ευρωπαϊκή Ένωση παρόχων υπηρεσιών για άτομα με αναπηρία)

ΠΠΠ: Πρώιμη Παιδική Παρέμβαση

ΙΥΠ: Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού

ΥΠΕΚΥΠ: Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων

ΥΠΕΣ: Υπουργείο Εσωτερικών

ΥΠΑΙΘ: Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων

ΥΠΥΓ: Υπουργείο Υγείας

ΥΠΔΙΚ: Υπουργείο Δικαιοσύνης

ΜΚΟ: Μη Κυβερνητική Οργάνωση

ΕΣΑμεΑ: Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία

ΣΔΠ: Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού

ΣΔΑΑ: Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία

1. Εισαγωγή

Τα τελευταία χρόνια, οι ελληνικές αρχές, υποστηριζόμενες από μη κρατικούς φορείς, έχουν πραγματοποιήσει σημαντικά βήματα στην προώθηση της αποϊδρυματοποίησης, ιδίως για τα παιδιά και τους ενήλικες με αναπηρία. Το παρόν έγγραφο αναπτύχθηκε στο πλαίσιο του έργου «Τεχνική υποστήριξη για τη διαδικασία αποϊδρυματοποίησης στην Ελλάδα», προσφέροντας καθοδήγηση στην Ελληνική κυβέρνηση ώστε να ενισχύσει τις δυνατότητες υλοποίησης της διαδικασίας αποϊδρυματοποίησης. Τα βασικά αποτελέσματα της πολιτικής της αναπτύχθηκαν κατόπιν διαβούλευσης με τα βασικά ενδιαφερόμενα μέρη, την κοινωνία των πολιτών και εκπροσώπους ατόμων με ανάγκες υποστήριξης. Το κυριότερο από αυτά είναι η Εθνική στρατηγική αποϊδρυματοποίησης¹, ένα συνολικό πλαίσιο που εστιάζει τόσο στην πρόληψη της ιδρυματοποίησης όσο και στη μετάβαση σε δομές σε επίπεδο τοπικής κοινότητας για άτομα που ζουν σήμερα σε ιδρύματα. Η Στρατηγική συνοδεύεται από έναν Οδικό χάρτη και ένα Σχέδιο δράσης με σαφείς οδηγίες για τις δράσεις και το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης.

Παρά ταύτα, επί του παρόντος υπάρχουν ακόμη εκκρεμή ζητήματα που πρέπει να διευθετηθούν. Το ελληνικό σύστημα κοινωνικών υπηρεσιών και υπηρεσιών παιδικής προστασίας εξακολουθεί να είναι σχετικά κατακερματισμένο σε επίπεδο διοίκησης και, ως εκ τούτου, αρρυθμιστο. Τόσο η φροντίδα σε επίπεδο τοπικής κοινότητας όσο και η ιδρυματική φροντίδα προσφέρονται από δημόσιους/κυβερνητικούς φορείς, μη κερδοσκοπικά ιδιωτικά ιδρύματα, καθώς και παιδικά χωριά, στέγες διαβίωσης για ασυνόδευτους ανήλικους μετανάστες, φιλανθρωπικά σωματεία και θρησκευτικά ιδρύματα που διαχειρίζεται η Ελληνική Ορθόδοξη Εκκλησία². Οι περισσότερες μεγάλες ΜΚΟ παιδικής προστασίας στην Ελλάδα και τα Κέντρα Κοινωνικής Πρόνοιας έχουν επίσης αναπτύξει υπηρεσίες σε επίπεδο τοπικής κοινότητας. Εκτός από την παροχή στέγασης, υποστηρίζουν επίσης οικογένειες και παιδιά με ανάγκες, διευκολύνουν την αναδοχή ή την υιοθεσία και υποστηρίζουν άτομα με αναπηρία και ηλικιωμένους. Ωστόσο, οι υπηρεσίες στέγασης συνεχίζουν να βρίσκονται στο επίκεντρο του έργου τους. Ελλείψει εθνικού νομικού πλαισίου

¹ Στρατηγική αποϊδρυματοποίησης στην Ελλάδα, 2020, European Association of Service providers for Persons with Disabilities (EASPD)

² Χαρτογράφηση και ανάλυση / ανασκόπηση υποστηρικτικών υπηρεσιών και διαδικασιών που εφαρμόζονται σε επίπεδο τοπικής κοινότητας στην Ελλάδα. 2020, European Association of Service providers for Persons with Disabilities (EASPD)

και ενός ελάχιστου συνόλου εθνικών προτύπων λειτουργίας μεταξύ όλων των νόμιμων τύπων στεγαστικών δομών, τα ιδρύματα συχνά εφαρμόζουν τα δικά τους πρότυπα (ή καθόλου πρότυπα) για την ποιότητα της φροντίδας³. Από την άλλη πλευρά, οι υπηρεσίες σε επίπεδο τοπικής κοινότητας που δεν περιλαμβάνουν στέγαση είναι τόσο άνισα κατανομημένες και απουσιάζουν σε ορισμένες περιοχές, δεν έχουν επαρκές προσωπικό ή/και χωρίς πτυχιούχους υπαλλήλους, είναι υπερφορτωμένες, συχνά λειτουργούν χωρίς σταθερούς υλικούς και ανθρώπινους πόρους, χωρίς μεθοδολογικά εργαλεία (όπως εργαλεία αξιολόγησης και πρωτόκολλα παρέμβασης) και σταθερούς δεσμούς συνεργασίας με υπηρεσίες εκπαίδευσης και υγείας, χωρίς εντολές ή με πολύ ασαφείς εντολές⁴. Υπάρχουν τουλάχιστον πέντε υπουργεία που ασχολούνται με την κοινωνική φροντίδα και την παιδική προστασία: Το Υπουργείο Εργασίας και Κοινωνικών Υποθέσεων (ΥΠΕΚΥΠ), το Υπουργείο Εσωτερικών (ΥΠΕΣ), το Υπουργείο Υγείας (ΥΠΥΓ), το Υπουργείο Παιδείας (ΥΠΑΙΘ) και το Υπουργείο Δικαιοσύνης (ΥΠΔΙΚ). Ωστόσο, η διυπουργική συνεργασία είναι ελάχιστη έως ανύπαρκτη, γεγονός που συχνά οδηγεί σε απόγνωση τους επαγγελματίες που εργάζονται στους αντίστοιχους φορείς.

Στο πλαίσιο αυτό, οι επαγγελματίες που εργάζονται σε δομές κοινωνικής φροντίδας καλούνται να πραγματοποιούν πλέον με διαφορετικό τρόπο ενέργειες στις οποίες προέβαιναν (συχνά για μεγάλο χρονικό διάστημα). Αυτή η αλλαγή ήταν πάντοτε τρομακτική για τους περισσότερους ανθρώπους σε χώρες που ασπάστηκαν και ανέπτυξαν τη διαβίωση σε επίπεδο τοπικής κοινότητας. Δεν διέθεταν όλες αυτές οι χώρες ένα ισχυρό σύστημα κοινωνικής φροντίδας πριν κλείσουν τα ιδρύματα, αλλά η διαδικασία αποϊδρυματοποίησης τις βοήθησε να το οικοδομήσουν. Επειδή κι άλλοι «τόλμησαν»⁵ πριν από εμάς, γνωρίζουμε

³ Ειδική Έκθεση του Συνηγόρου για τα δικαιώματα των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα: Διαπιστώσεις και Προτάσεις του Συνηγόρου για τη λειτουργία των ιδρυμάτων παιδικής προστασίας. 2015, Συνήγορος του Πολίτη. Διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.synigoros.gr/resources/docs/575568.pdf>

⁴ Mapping and Analysis of the Childcare System in Greece. 2018, Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού. Σημειώσεις από τη σύντομη παρουσίαση του Γ. Νικολαΐδη στο Συνέδριο της UNICEF στην Αθήνα: Visioning Child Care Reform in Greece, National Conference for Civil Society and Faith-based Organizations

⁵ Δημοφιλές απόφθεγμα του Θεόδωρου Ρούσβελτ: «Δεν είναι ο επικριτής που μετράει· δεν είναι ο άνθρωπος που επισημαίνει πώς σκοντάφτουν οι ισχυροί ή τι θα μπορούσαν να κάνουν καλύτερα οι δρώντες. Τα εύσημα ανήκουν στον άνθρωπο που βρίσκεται πράγματι στην αρένα, του οποίου το πρόσωπο έχει αμαυρωθεί από τη σκόνη και τον ιδρώτα και το αίμα· που αγωνίζεται με θάρρος· που σφάλλει, που υπολείπεται ξανά και ξανά, γιατί δεν υπάρχει προσπάθεια χωρίς σφάλματα και ατέλειες· αλλά που πράγματι προσπαθεί να πράξει· που έχει γνωρίσει μεγάλο ενθουσιασμό, μεγάλη

πλέον ότι η αποϊδρυματοποίηση όχι μόνο είναι δυνατή αλλά και εύλογη λόγω του σημαντικού, θετικού αντίκτυπου που έχει στη ζωή των ευάλωτων παιδιών και οικογενειών, των ατόμων με αναπηρία και των ηλικιωμένων. Παρόλο που πολλοί έχουν ενδεχομένως δει τη μετασχηματιστική επένεργεια της αποϊδρυματοποίησης, τόσο για τα άτομα που βασίζονται στην υποστήριξη όσο και για τους επαγγελματίες που εργάζονται στις δομές φροντίδας, δεν μπορούν όλοι να την οραματιστούν όταν σκέφτονται τις παραμέτρους και τις προκλήσεις που συνεπάγεται αυτή η μνημειώδης μεταρρύθμιση. Η εκπαίδευση αποτελεί, επομένως, βασικό στοιχείο έτσι ώστε να αποτελέσουν κομμάτι αυτού του κινήματος οι επαγγελματίες που εμπλέκονται στη μεταρρύθμιση. Πρόκειται για μια θρυαλλίδα δραστηριοποίησης που πρέπει να διατρέχει όλη τη διαδικασία και να υποστηρίζει τους ανθρώπους έτσι ώστε να μοιραστούν τις εμπειρίες, τους φόβους και τις ανάγκες τους· να τους υποστηρίζει ώστε να μάθουν νέες δεξιότητες και να αποκτήσουν αυτοπεποίθηση και να αλλάξουν το σημερινό σύστημα φροντίδας στην Ελλάδα.

Το παρόν έγγραφο αποτελεί μέρος του Στοιχείου του έργου «Τεχνική υποστήριξη για την αποϊδρυματοποίηση στην Ελλάδα» με επίκεντρο την εκπαίδευση σχετικά με την αποϊδρυματοποίηση το οποίο παραδόθηκε στο προσωπικό κοινωνικής φροντίδας και τους υπεύθυνους δημόσιων ιδρυμάτων και σχεδιάστηκε για να ενημερώσει και να συνοδεύσει το Εθνικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα για την αποϊδρυματοποίηση.

2. Αντικείμενο και στόχοι

Στόχος του παρόντος εγγράφου είναι ο εντοπισμός των πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων του ανθρώπινου δυναμικού κοινωνικής φροντίδας που συμμετέχει στην αποϊδρυματοποίηση στην Ελλάδα. Με βάση τα εν λόγω ευρήματα θα παρουσιάσουμε στη συνέχεια συστάσεις σχετικά με τη γενική εκπαίδευση, τα προσόντα και τις ανάγκες σε προσωπικό.

προσήλωση· που αφιερώνεται σε έναν ευγενή σκοπό· που στην καλύτερη περίπτωση γνωρίζει στο τέλος τον θρίαμβο ενός υψηλού επιτεύγματος και, στη χειρότερη, αν αποτύχει, τουλάχιστον αποτυγχάνει ενώ τόλμησε, έτσι ώστε η θέση του να μην είναι ποτέ μαζί με εκείνες τις ψυχρές και άτολμες ψυχές που δεν γνωρίζουν ούτε τη νίκη ούτε την ήττα».

Για τους σκοπούς του παρόντος εγγράφου, θα εξετάσουμε επαγγελματίες που υποστηρίζουν ευάλωτα παιδιά και οικογένειες, άτομα με αναπηρία και ηλικιωμένους με ανάγκες υποστήριξης.

Πιο συγκεκριμένα, εξετάζουμε επαγγελματίες που εργάζονται σε κοινωνικές υπηρεσίες και ιδρύματα σε επίπεδο κοινότητας που:

- (a) Αποτρέπουν τον άσκοπο χωρισμό οικογενειών,
- (b) Βοηθούν άτομα να ξεπεράσουν τις δυσκολίες τους εντός της κοινότητας για να επανασυνδεθούν με τα παιδιά τους,
- (c) Υποστηρίζουν παιδιά και άτομα που μεταβαίνουν από ιδρύματα σε δομές τοπικής κοινότητας και εναλλακτικές μορφές φροντίδας (όπως ανάδοχες οικογένειες και δομές οικογενειακού τύπου για παιδιά),
- (d) Υποστηρίζουν άτομα με αναπηρία που έχουν ήδη μεταβεί σε στέγες διαβίωσης σε επίπεδο κοινότητας.

3. Μεθοδολογία

Η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για το παρόν έγγραφο ήταν μια βιβλιογραφική ανασκόπηση που περιλάμβανε επιστημονικές μελέτες, εκθέσεις επίσημων οργανώσεων και εθνικές πολιτικές, καθώς και συλλογή αριθμητικών δεδομένων από επικαιροποιημένες και αξιόπιστες πηγές. Ιδιαίτερα χρήσιμα ήταν και τα ερευνητικά πορίσματα που έχουν δημοσιευθεί ή παρουσιαστεί από τον Συνήγορο του Πολίτη, το Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού (ΙΥΠ) και την Εθνική Συνομοσπονδία Ατόμων με Αναπηρία Ελλάδος (ΕΣΑμεΑ). Βασικές πηγές πληροφοριών είναι σε κάθε περίπτωση η Εθνική Στρατηγική Αποϊδρυματοποίησης, το συναφές Σχέδιο Δράσης και ο Οδικός Χάρτης που καταρτίστηκαν από την EASPD στο πλαίσιο του παρόντος έργου τεχνικής βοήθειας. Εκτός από τα παραπάνω, ανεκτίμητη πηγή πληροφοριών αποτέλεσε και η συμβολή επαγγελματιών που συμμετείχαν στην παραπάνω εκπαίδευση. Χρησιμοποιήσαμε σημειώσεις από την εκπαίδευση, εκθέσεις αξιολόγησης συμμετεχόντων, καθώς και σημειώσεις από επακόλουθες ημιδιαρθρωμένες συνεντεύξεις με ορισμένους από τους συμμετέχοντες.

4. Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του ανθρώπινου δυναμικού στον τομέα της κοινωνικής φροντίδας

Οι κοινωνικές υπηρεσίες είναι κομβικές για την αποϊδρυματοποίηση και πρέπει να οδηγήσουν στη μεταστροφή των προτύπων, από μια πατερναλιστική και ιατρική σε μια ενδυναμωτική και κοινωνική προσέγγιση όσον αφορά τον τρόπο οργάνωσης και παροχής υποστήριξης σε άτομα και οικογένειες. Νέος κανόνας για όλες τις κοινωνικές υπηρεσίες που παρέχουν υποστήριξη στις τρεις ομάδες-στόχους θα είναι μια προσέγγιση βασισμένη στα ανθρώπινα δικαιώματα, η οποία αντιμετωπίζει τα άτομα με ανάγκες υποστήριξης ως χωριστές οντότητες και πολίτες που μπορούν να αποφασίσουν για τη ζωή τους. Με θεμέλια τη συσσωρευμένη εμπειρία και τη συνεισφορά των επαγγελματιών κοινωνικής φροντίδας, θα εστιάσουμε στην υποστήριξη που χρειάζονται και τις δεξιότητες που πρέπει να αναπτύξουν προκειμένου να είναι πιο αποτελεσματικοί και αποδοτικοί στο υποστηρικτικό έργο τους. Θα ξεκινήσουμε με τον εντοπισμό των διαρθρωτικών δυσκολιών και των πρόσθετων πόρων που χρειάζονται⁶. Θα εξετάσουμε το πώς υποστηρίζουν τα παιδιά, τις οικογένειες και μεμονωμένα άτομα στο σημερινό σύστημα, θα αναδείξουμε καλά παραδείγματα. Θα εξετάσουμε επίσης πώς μπορεί να βελτιωθεί και να ενισχυθεί το σύστημα και τους γενικούς τομείς εκπαίδευσης που θα βοηθήσουν τους επαγγελματίες να παραμείνουν βασικοί σύμμαχοι σε αυτή την προσπάθεια. Στη συνέχεια, το έγγραφο προχωρά σε συγκεκριμένες συστάσεις για την εκπαίδευση του ανθρώπινου δυναμικού των κοινωνικών υπηρεσιών σε επίπεδο τοπικής κοινότητας (δημοτικές και περιφερειακές), των ιδρυμάτων και δομών ελέγχου παραπομπών, όπως σε νοσοκομεία και σχολεία.

Οι προσπάθειες ανταπόκρισης στις ανάγκες του ανθρώπινου δυναμικού κοινωνικής φροντίδας στην Ελλάδα παρακωλύονται λόγω της έλλειψης λεπτομερών, αξιοποιήσιμων και προσβάσιμων δεδομένων σχετικά με την κοινωνική φροντίδα. Πρέπει να περιορίσουμε τον αριθμό των κοινωνικών λειτουργών στο ανθρώπινο δυναμικό κοινωνικής φροντίδας σε επίπεδο κοινότητας, καθώς εκτός από αυτούς, λίγους ψυχολόγους και διοικητικό προσωπικό, σχεδόν δεν υπάρχουν σήμερα άλλοι επαγγελματίες στις κοινωνικές υπηρεσίες σε επίπεδο τοπικής κοινότητας. Οι κοινοτικοί νοσηλευτές και οι επισκέπτες υγείας είναι

⁶ Για περισσότερες υπηρεσίες και διαδικασίες υποστήριξης, βλ.: Χαρτογράφηση και ανάλυση / ανασκόπηση υποστηρικτικών υπηρεσιών και διαδικασιών που εφαρμόζονται σε επίπεδο τοπικής κοινότητας στην Ελλάδα. 2020, European Association of Service providers for Persons with Disabilities (EASPD)

ελάχιστοι και, εξ όσων γνωρίζουμε, δεν υπάρχουν κοινοτικές μαιές στην Ελλάδα. Κάποιες διεπιστημονικές ομάδες εντοπίζονται σε στοχευμένες κοινοτικές υπηρεσίες (π.χ. ιατρικά-παιδαγωγικά κέντρα, κέντρα ψυχικής υγείας κ.λπ.). Θα επικεντρωθούμε συνεπώς στους κοινωνικούς λειτουργούς και θα επεκταθούμε περαιτέρω στις ανάγκες σε προσωπικό με τις συστάσεις.

Δεν διαθέτουμε επίσημα στοιχεία για τους επαγγελματίες κοινωνικής φροντίδας που εργάζονται σε διάφορους φορείς, συμπεριλαμβανομένων των δημόσιων φορέων. Ο αριθμός των κοινωνικών λειτουργών στην Ελλάδα δεν αποτελεί εξαίρεση σε αυτόν τον κανόνα. Σύμφωνα με τις εκτιμήσεις του ΙΥΠ⁷ υπάρχουν περίπου 820 κοινωνικοί λειτουργοί που απασχολούνται σε διάφορους τομείς στην Ελλάδα (τοπική αυτοδιοίκηση, δημοτικές υπηρεσίες, υπηρεσίες πρόνοιας και ψυχικής υγείας, όπως κοινωνικές αγορές, δομές στέγασης αστέγων και προγράμματα διανομής τροφίμων, κοινωνικά φαρμακεία, γραφεία διαμεσολάβησης κ.λπ.)⁸. Βάσει των ευρημάτων της έρευνας του Συνηγόρου του Πολίτη, στον δήμο Αθηναίων, τον μεγαλύτερο δήμο της Ελλάδας με 93.581 κατοίκους, υπάρχουν σήμερα τρεις δημοτικοί κοινωνικοί λειτουργοί. Οι συγκεκριμένοι επαγγελματίες καλύπτουν μια σειρά αναγκών για διαφορετικούς χρήστες υπηρεσιών. Ταυτόχρονα, οι περισσότεροι από αυτούς εμπλέκονται σε μεγάλο βαθμό και σε γραφειοκρατικές, διοικητικές εργασίες. Θα πρέπει να σημειωθεί ότι υπάρχουν δήμοι που δεν έχουν καθόλου κοινωνικούς λειτουργούς⁹ και ότι μόνο 20% των κοινωνικών λειτουργών στις υπηρεσίες σε επίπεδο τοπικής κοινότητας είναι μόνιμοι εργαζόμενοι. Το 70% εργάζεται με συμβάσεις ορισμένου χρόνου και το 10% από αυτούς εργάζεται μέσω προγραμμάτων βραχυχρόνιας απασχόλησης που διαχειρίζεται ο Οργανισμός Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού (ΟΑΕΔ)¹⁰. Έτσι υπονομεύεται η ποιότητα

⁷ Mapping and Analysis of the Childcare System in Greece. 2018, Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού. Σημειώσεις από τη σύντομη παρουσίαση του Γ. Νικολαΐδη στο Συνέδριο της UNICEF στην Αθήνα: Visioning Child Care Reform in Greece, National Conference for Civil Society and Faith-based Organizations

⁸ Ο αριθμός των επαγγελματιών που εργάζονται για την πληθώρα των ΜΚΟ παραμένει άγνωστος.

⁹ Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας: <https://www.skle.gr/index.php/el/2015-01-27-08-52-05/2015-01-27-08-53-54>

¹⁰ Στατιστικά δεδομένα που μοιράστηκε η Πρόεδρος του Συνδέσμου Κοινωνικών Λειτουργών Ελλάδας, Τριανταφυλλιά Αθανασίου, στη διάρκεια συνέντευξης στη δημοσιογράφο, Μαρινίκη Αλεβιζοπούλου, για την ιστοσελίδα The Manifold Files. 22/07/2020.

Διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

<https://www.facebook.com/themanifold.media/videos/3741011522592307/>

της σχέσης με τα υποστηριζόμενα άτομα, ενώ δημιουργούνται προκλήσεις αναφορικά με τον σχεδιασμό και την παροχή εκπαίδευσης.

Οι επαγγελματίες αυτοί συχνά υπερβαίνουν τον ρόλο τους για να υποστηρίξουν το σύστημα φροντίδας. Οι περισσότεροι κοινωνικοί λειτουργοί στην Ελλάδα εργάζονται σκληρά με πολύπλοκες και απαιτητικές περιπτώσεις. Στη συνέχεια παρατίθενται ορισμένα δυνατά σημεία του ανθρώπινου δυναμικού σε φορείς κοινωνικής φροντίδας:

- Παρόλο που οι κοινωνικές υπηρεσίες στην Ελλάδα παρέχονται από μικρό αριθμό κοινωνικών λειτουργών σε υπηρεσίες τύπου κοινωνικής πρόνοιας, οργανώσεις και άλλους φορείς (υγείας, εκπαίδευσης, δικαιοσύνης και δημόσιας τάξης), πολλοί επαγγελματίες δείχνουν αφοσίωση και σθένος και συνεχίζουν να εξυπηρετούν άτομα που το χρειάζονται με όποιον τρόπο μπορούν.
- Καθώς τα εργαλεία και οι πόροι είναι περιορισμένοι, οι επαγγελματίες έχουν γίνει επινοητικοί και ευρηματικοί.
- Λόγω των συχνών ανακατατάξεων, οι κοινωνικοί λειτουργοί στην Ελλάδα διαθέτουν γνώσεις και υψηλή εξειδίκευση σε διάφορες κοινωνικές υπηρεσίες και ομάδες-στόχους (όπως: συμβουλές και υποστήριξη για την πρόσβαση σε επιδόματα, βοήθεια κατά την εύρεση εργασίας, μαθήματα για γονείς και υποστήριξη νέων γονέων, κέντρα ημερήσιας φροντίδας για παιδιά, άτομα με αναπηρία, ηλικιωμένους, κέντρα διαχείρισης κρίσεων για οικογένειες με ιστορικό ενδοοικογενειακής βίας κ.λπ.).
- Το ΥΠΕΚΥΠ έχει προωθήσει σημαντικές συνεργασίες μεταξύ κρατικών και μη κρατικών φορέων (π.χ. αξιοποιώντας το πρόγραμμα «Εγγύηση για το Παιδί») που υποστηρίζουν και ενισχύουν επαγγελματίες, δημιουργούν ευκαιρίες ανταλλαγής εμπειριών και βελτίωσης της φροντίδας για τους χρήστες των υπηρεσιών.
- Το ΥΠΕΚΥΠ έχει επιδείξει δέσμευση για τη μεταρρύθμιση του συστήματος φροντίδας. Τα νέα μέλη του προσωπικού που προσλήφθηκαν στα Κέντρα Κοινωνικής Πρόνοιας (με βραχυπρόθεσμες συμβάσεις) είναι κυρίως κοινωνικοί λειτουργοί και ψυχολόγοι για την υποστήριξη των προγραμμάτων αποϊδρυματοποίησης. Στη διάρκεια του τρέχοντος έτους, τα Κέντρα Κοινωνικής Πρόνοιας αύξησαν το προσωπικό τους κατά 1/3.
- Οι κοινωνικοί λειτουργοί λαχταρούν την εκπαίδευση. Εγγράφονται κατά εκατοντάδες στις σχετικές εκδηλώσεις που προσφέρονται από δημόσιους φορείς και μη κερδοσκοπικές οργανώσεις. Ορισμένοι φτάνουν στο σημείο να αυτοχρηματοδοτούν την εκπαίδευση και την εποπτεία τους.

- Πολλοί είναι ήδη εξοικειωμένοι με τις βασικές αρχές και πρακτικές της αποϊδρυματοποίησης, καθώς έχουν εργαστεί για τη μεταρρύθμιση στην ψυχική υγεία και σε προγράμματα φροντίδας σε επίπεδο τοπικής κοινότητας για άτομα με αναπηρία.
- Ενθαρρύνουν και συμμετέχουν σε δίκτυα που δημιουργούνται από χρήστες των υπηρεσιών και ομόλογες ομάδες υποστήριξης.
- Ελλείπει θεσμοθετημένης διυπηρεσιακής συνεργασίας δημιουργούν ανεπίσημα δίκτυα για να μοιραστούν τις εμπειρίες τους και να ανταλλάξουν γνώσεις¹¹.
- Ο Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργιών Ελλάδος (ΣΚΛΕ)¹² έγινε Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου και εποπτεύεται από το ΥΠΕΚΥΠ. Οι κοινωνικοί λειτουργοί εγγράφονται στον σύλλογό τους και συμμετέχουν ενεργά στις πρωτοβουλίες του (δημόσιες παρεμβάσεις, ανοικτές συζητήσεις, εκπαίδευση, συνεργασία με την Ακαδημία/με ΔΜΚΟ/ΜΚΟ κ.λπ.).
- Αποτελούν την πιο σταθερή και αξιόπιστη πηγή συμμάχων για μεταρρυθμίσεις που θα ωφελήσουν τις ζωές των ατόμων που υπηρετούν.
- Υπάρχει σαφώς ισχυρή βούληση μεταξύ του ανθρώπινου δυναμικού για να βελτιωθεί η κατάσταση και τονίζουν ότι απαιτείται υποστήριξη σε όλα τα επίπεδα για να επιτευχθούν αλλαγές.

Παρά τη μεγάλη αφοσίωση και τη σκληρή δουλειά των κοινωνικών λειτουργών, τα ευρήματα της έρευνας δείχνουν ότι οι ελλείψεις καταλήγουν σε εξαιρετικά ανησυχητικά αποτελέσματα για όλες τις ομάδες χρηστών των υπηρεσιών. Τα ευάλωτα παιδιά είναι εκτεθειμένα σε διαρκή κίνδυνο κακοποίησης και παραμέλησης. Τα άτομα με αναπηρία μπορεί να βρεθούν απομονωμένα και διατρέχουν κίνδυνο ιδρυματοποίησης. Περαιτέρω, οι ηλικιωμένοι που έχουν υψηλές ανάγκες υποστήριξης και για διάφορους λόγους δεν μπορούν να τη λάβουν από οικογενειακά δίκτυα έχουν περιορισμένες επιλογές. Οι πιο αξιοσημείωτες αδυναμίες του ανθρώπινου δυναμικού σε φορείς κοινωνικής φροντίδας¹³ είναι ενδεικτικά οι ακόλουθες:

- Ανυπαρξία ενός ισχυρού και ολοκληρωμένου συστήματος υπηρεσιών κοινωνικής φροντίδας σε επίπεδο τοπικής κοινότητας, με συγκεκριμένους πόρους και

¹¹ Βλ. ενδεικτικά, «Ριζοσπαστική και κριτική κοινωνική εργασία»: <https://socialworkers.gr/>

¹² Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργιών Ελλάδος (ΣΚΛΕ): <https://skle.gr/index.php/el/>

¹³ Έρευνα που πραγματοποιήθηκε από το ΙΥΠ, το ΕΚΚΑ, τον ΣΚΛΕ και τον Έλληνα Συνήγορο του Πολίτη.

αρμοδιότητες που να διασφαλίζουν την ανεξαρτησία του από άλλους δημόσιους τομείς.

- Έλλειψη επαγγελματικής ανεξαρτησίας και επαγγελματικής ταυτότητας (οι κοινωνικοί λειτουργοί υπόκεινται συχνά στους γιατρούς, τους εισαγγελείς, τους δημάρχους κ.λπ.).
- Απουσία ενιαίων μεθοδολογιών και επαρκούς επικοινωνίας με άλλες υπηρεσίες.
- Περιορισμένες δράσεις και παρεμβάσεις σε ορισμένες περιπτώσεις καθώς οι κοινωνικοί λειτουργοί δεν διαθέτουν την εξουσία να ενεργούν χωρίς επίσημη άδεια από τον εισαγγελέα.
- Απουσία ενός εργαλείου παρακολούθησης που να διασφαλίζει ότι όλες οι υποθέσεις παρακολουθούνται και επανεξετάζονται για κατάλληλο χρονικό διάστημα.
- Περιορισμένες υπηρεσίες σε επίπεδο τοπικής κοινότητας στις οποίες μπορούν να παραπέμπονται τα ευάλωτα άτομα.
- Ελλιπής ασφάλεια και έννομη προστασία για κοινωνικούς λειτουργούς που θα χρειαστεί να παρέμβουν σε εξαιρετικά δυσλειτουργικές καταστάσεις.
- Ανυπαρξία κοινής ευθύνης μέσω διπληρεσιακής συνεργασίας.
- Ανυπαρξία επίσημης, δωρεάν εποπτείας.
- Ανυπαρξία πρόβλεψης για αμειβόμενες υπερωρίες και επιστροφή των εξόδων τους.

Υπάρχουν λιγότερα στοιχεία για κοινωνικούς φροντιστές σε ιδρύματα που εργάζονται απευθείας με παιδιά, άτομα με αναπηρία και ηλικιωμένους, καθώς και για φροντιστές σε δομές ολοκληρωμένης στέγασης για άτομα με αναπηρία. Οι περισσότερες από αυτές τις υπηρεσίες αναμένουν από το προσωπικό φροντίδας να έχει πολύ γενικά προσόντα κοινωνικής εργασίας. Πολύ λίγα ιδιωτικά ιδρύματα για παιδιά διασφαλίζουν ότι οι φροντιστές τους έχουν παιδαγωγικό υπόβαθρο ή ακαδημαϊκό υπόβαθρο στις ανθρωπιστικές επιστήμες. Στα παιδιά, στα άτομα με αναπηρία και στους ηλικιωμένους, σε περιπτώσεις επομένως στις οποίες η ανεύρεση και η διατήρηση προσωπικού είναι πιο περίπλοκη, βλέπουμε συχνά μια διαφορετική εικόνα των κοινωνικών φροντιστών. Κάποιοι έχουν ενδεχομένως υπόβαθρο στη νοσηλευτική (συνήθως ως βοηθοί νοσηλευτές), κάποιοι μπορεί να έχουν επαγγελματική εκπαίδευση οποιουδήποτε είδους και λίγοι ενδέχεται να έχουν ολοκληρώσει μόνο την πρωτοβάθμια εκπαίδευση. Τα ιδρύματα μπορούν να έχουν μόνο χαμηλά ποσοστά προσωπικού ανά χρήστη υπηρεσιών.

Παρά ταύτα, η υποστελέχωση σε ορισμένα ιδρύματα είναι σοβαρή και οδηγεί σε πενιχρά αποτελέσματα και κινδύνους για τους χρήστες των υπηρεσιών. Ειδικά για τα παιδιά με αναπηρία, τα άτομα με αναπηρία και χρόνιες παθήσεις, συχνά βλέπουμε έναν κοινωνικό

φροντιστή ανά 15 άτομα ή και περισσότερα. Υπό τις συνθήκες αυτές, το να ζητάμε από τους κοινωνικούς φροντιστές να εφαρμόζουν παιδοκεντρικές και προσωποκεντρικές προσεγγίσεις μάλλον φαντάζει υπερβολικά φιλόδοξο.

Οι φροντιστές αυτών των ιδρυμάτων μπορεί κάλλιστα να είναι πολύ αφοσιωμένοι. Συχνά εργάζονται υπερωριακά, συνδέονται με τα παιδιά και τα άτομα που φροντίζουν σε προσωπικό επίπεδο, ρισκάρουν και υπερβαίνουν τα τυπικά καθήκοντά τους για να υποστηρίξουν τους χρήστες των υπηρεσιών, ενώ πάντα υπάγονται στις επιστημονικές ομάδες των ιδρυμάτων. Οι φροντιστές σπάνια συμμετέχουν σε διεπιστημονικές ομάδες, παρά την εμπειρία τους στην καθημερινή ζωή με τα άτομα που υποστηρίζουν. Οι συνθήκες εργασίας και η έλλειψη υποστήριξης για τους φροντιστές μπορεί να είναι εξαντλητικές. Συχνά βλέπουμε φροντιστές οι οποίοι έχουν φτάσει σε τέτοια επίπεδα επαγγελματικής εξουθένωσης που απλώς εκτελούν τη διαδικασία, αναπαράγοντας βαθιά ριζωμένες απαρχαιωμένες μεθόδους φροντίδας με ελάχιστη ή και καθόλου συναισθηματική συμμετοχή. Το προσωπικό συχνά φαίνεται να έχει χαμηλή αυτοεκτίμηση και να επιδεικνύει χαμηλά επίπεδα επαγγελματικής ικανοποίησης. Οι κοινωνικοί φροντιστές συχνά στερούνται επαγγελματικής ταυτότητας και δυσκολεύονται να βρουν τη θέση τους στην αποϊδρυματοποίηση. Επί του παρόντος δεν υπάρχει απαίτηση ελάχιστων επαγγελματικών προσόντων για πρόσωπα που εργάζονται άμεσα με ευάλωτα παιδιά/άτομα σε ιδρύματα. Ιδίως στα δημόσια ιδρύματα, οι φροντιστές καλούνται να υποβάλουν μόνο απόσπασμα ποινικού μητρώου (όπως και άλλοι εργαζόμενοι στον δημόσιο τομέα) και προσλαμβάνονται σε γενικές γραμμές μέσω του Ανώτατου Συμβουλίου Επιλογής Προσωπικού (ΑΣΕΠ), όπου δεν υπάρχει πρόβλεψη για συνεντεύξεις με τους υποψήφιους εργαζόμενους. Έχουν πολύ λιγότερες ευκαιρίες να επικοινωνήσουν και να δημιουργήσουν δίκτυα με άλλους επαγγελματίες υπηρεσιών σε επίπεδο τοπικής κοινότητας. Ορισμένοι δυσκολεύονται να φανταστούν τον νέο τους ρόλο σε δομές σε επίπεδο τοπικής κοινότητας και δεν λαμβάνουν επαρκή υποστήριξη.

Αντιθέτως, το επιστημονικό προσωπικό που εργάζεται επί του παρόντος σε ιδρύματα, όπως οι ψυχολόγοι, οι κοινωνικοί λειτουργοί και οι επισκέπτες υγείας, έχει κατανοήσει σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό τον ρόλο του και το επαγγελματικό του δίκτυο αναφορικά με υπηρεσίες σε επίπεδο τοπικής κοινότητας, στη μορφή που υφίστανται σήμερα. Συνήθως συνδράμουν και ενισχύουν τους περισσότερους συναδέλφους τους που ήδη υποστηρίζουν άτομα σε επίπεδο κοινότητας. Αυτοί οι επαγγελματίες μοιράζονται τις πολύτιμες εμπειρίες τους από τα ιδρύματα και ταυτόχρονα μαθαίνουν από τους συναδέλφους τους νέες μεθόδους

φροντίδας και παρέμβασης, διαχείρισης απαιτητικών συμπεριφορών, διαγνωστικών διαδικασιών και θεραπευτικών προγραμμάτων για παιδιά και άτομα που χρειάζονται υποστήριξη ως μέλη μιας κοινότητας και όχι ενός ιδρύματος.

5. Συστάσεις σχετικά με την εκπαίδευση, τα προσόντα και τις ανάγκες του προσωπικού

Η Στρατηγική, το Σχέδιο Δράσης και ο Οδικός Χάρτης για την αποϊδρυματοποίηση στην Ελλάδα¹⁴, που αναπτύχθηκαν στο πλαίσιο του έργου «Τεχνική βοήθεια για την αποϊδρυματοποίηση στην Ελλάδα», έχουν παράσχει καθοδήγηση για την περαιτέρω ανάπτυξη των υφιστάμενων υπηρεσιών σε επίπεδο τοπικής κοινότητας και, εάν χρειαστεί, για τον σχεδιασμό νέων υπηρεσιών προς αντικατάσταση των ιδρυμάτων μεγάλης κλίμακας. Τα εν λόγω έγγραφα προσφέρουν καθοδήγηση με σκοπό τη δημιουργία και τον εμπλουτισμό των παροχών και την αύξηση της προσβασιμότητας σε καθολικές υπηρεσίες στην Ελλάδα, έτσι ώστε να διασφαλιστεί ότι παιδιά που έχουν ανάγκη ή βρίσκονται σε κίνδυνο, παιδιά και άτομα με αναπηρία και ευάλωτοι ηλικιωμένοι θα έχουν πρόσβαση στις υπάρχουσες υπηρεσίες σε επίπεδο τοπικής κοινότητας. Τα έγγραφα αυτά περιλαμβάνουν και διατάξεις για τη βελτίωση ή τη δημιουργία στοχευμένων/ειδικευμένων υπηρεσιών, όπως ενδεικτικά η προώθηση έγκαιρων ελέγχων και παρεμβάσεων, αγωγή και φροντίδα στην πρώιμη παιδική ηλικία, υπηρεσίες ενίσχυσης της οικογένειας που θα καλύπτουν και τις ανάγκες μιας ευρύτερης ομάδας παιδιών τα οποία δεν βρίσκονται σε ιδρύματα, αλλά είναι ευάλωτα ή κινδυνεύουν. Προβλέπεται επίσης εναλλακτική φροντίδα σε επίπεδο οικογένειας και ενίσχυση της αναδοχής στην Ελλάδα. Για τα άτομα με αναπηρία προβλέπεται η ανάπτυξη δομών στέγασης και διαδικασίες υποστήριξης με στέγαση ή χωρίς, έτσι ώστε να διασφαλίζεται ότι οι ένοικοι θα έχουν επιλογή και τον έλεγχο της ζωής τους. Για τους

¹⁴ Στρατηγική αποϊδρυματοποίησης στην Ελλάδα· Οδικός χάρτης για την υλοποίηση της στρατηγικής αποϊδρυματοποίησης· Σχέδιο δράσης που συνοδεύει τη στρατηγική αποϊδρυματοποίησης, όπου περιγράφονται λεπτομερώς τα βήματα που απαιτούνται για την εφαρμογή της στρατηγικής αποϊδρυματοποίησης και τις δράσεις που πρέπει να αναληφθούν· Απόδοση προέλευσης: Παρακαλούμε να χρησιμοποιείτε την εξής παραπομπή για αυτό το έργο: European Association of Service providers for Persons with Disabilities (EASPD), Βρυξέλλες, 2021

Διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.easpd.eu/en/content/di-greece>

ηλικιωμένους, οι υπηρεσίες αυτές περιλαμβάνουν φροντίδα και υποστήριξη στο σπίτι και ανάπτυξη δομών στέγασης. Οι συστάσεις που ακολουθούν εδράζονται στα βασικά συμπεράσματα και ευρήματα της Εθνικής Στρατηγικής, του Σχεδίου Δράσης και του Οδικού Χάρτη για την αποϊδρυματοποίηση, υπογραμμίζοντας τις ανάγκες εκπαίδευσης που απαιτείται να καλυφθούν για την υλοποίηση των συστάσεων αυτών και τη μεταρρύθμιση του συστήματος.

5.1 Γενικές ανάγκες εκπαίδευσης για επαγγελματίες που ασχολούνται με την κοινωνική φροντίδα

Κάθε επαγγελματίας που ασχολείται με την κοινωνική φροντίδα θα πρέπει να έχει γνώση του διεθνούς πλαισίου ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καθώς και των αρχών και των πρακτικών αποϊδρυματοποίησης. Εδώ περιλαμβάνονται οι υπεύθυνοι χάραξης πολιτικών και τα βασικά ανώτερα στελέχη των Υπουργείων και της Τοπικής Αυτοδιοίκησης, οι επαγγελματίες που θα κληθούν να υλοποιήσουν τη μεταρρύθμιση και τα μέλη του προσωπικού που εργάζεται άμεσα με άτομα που βασίζονται στην υποστήριξη. Όλοι αυτοί θα πρέπει να εξοικειωθούν με τις αξίες και τα βασικά στοιχεία της μεταρρύθμισης. Πιο συγκεκριμένα:

- Κάθε πρόσωπο που εμπλέκεται στη διαδικασία αποϊδρυματοποίησης πρέπει να καταρτιστεί **στο πλαίσιο της νομοθεσίας και των πολιτικών αποϊδρυματοποίησης**. Αναφέρεται ειδικότερα η Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Παιδιού (ΣΔΠ), η Σύμβαση του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα των Ατόμων με Αναπηρία (ΣΔΑΑ) και οι Αρχές του ΟΗΕ για τους Ηλικιωμένους¹⁵. Με την εκπαίδευση οι εμπλεκόμενοι θα κατανοήσουν καλύτερα τα δικαιώματα του παιδιού και του ανθρώπου. Θα αποκτήσουν την ικανότητα να εντοπίζουν περιορισμούς και παραβιάσεις των δικαιωμάτων του παιδιού και του ανθρώπου. Μέσω της εκπαίδευσης οι επαγγελματίες θα μπορέσουν να θεσπίσουν παιδοκεντρικές και προσωποκεντρικές προσεγγίσεις, οι οποίες ελπίζουμε ότι θα εφαρμοστούν σε πολιτικές και στρατηγικές.
- Κάθε πρόσωπο που φροντίζει ή εργάζεται με και για παιδιά και οικογένειες πρέπει να έχει κατανοήσει σαφώς τις **θεωρίες της ανάπτυξης δεσμών και του τραύματος**.

¹⁵ Για μια επισκόπηση των βασικών άρθρων, βλ.: Developing Community Care. 2011, Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Δίκτυο. Διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.esn-eu.org/developing-community-care>

Έτσι θα καταλάβει τις ρίζες των προβλημάτων κάθε οικογένειας και να προσφέρει εξειδικευμένη βοήθεια· τόσο σε επίπεδο χάραξης πολιτικών όσο και όταν εργάζεται άμεσα με άτομα που έχουν ανάγκη.

- Κάθε επαγγελματίας που ασχολείται με την αναπηρία θα πρέπει να ενημερωθεί σχετικά με τις **αρχές, τις πρακτικές και τα επιτυχημένα παραδείγματα εξατομίκευσης υπηρεσιών, τη συμπαράγωγή, τις υποστηριζόμενες διαδικασίες λήψης αποφάσεων, την υποστηριζόμενη στέγαση και την ανεξάρτητη διαβίωση**. Η ενημέρωση αυτή πρέπει να συνοδεύεται από εξειδικευμένη εκπαίδευση αναφορικά με συγκεκριμένες αναπηρίες. Η εξειδικευμένη εκπαίδευση θα πρέπει να αναπτυχθεί λαμβάνοντας υπόψη τις εξατομικευμένες ανάγκες διαφορετικών χρηστών υπηρεσιών με την ίδια αναπηρία. Μέχρι το τέλος της εκπαίδευσης, θα πρέπει να είναι σαφές στους επαγγελματίες ότι δύο άτομα με την ίδια αναπηρία ή πάθηση συνεχίζουν να είναι δύο διαφορετικά άτομα με διαφορετικές ανάγκες.
- Όλοι οι επαγγελματίες θα πρέπει να εκπαιδεύονται στον **εντοπισμό και την έγκαιρη αντιμετώπιση ζητημάτων επαγγελματικής εξουθένωσης**. Θα πρέπει να αναπτυχθούν και να θεσπιστούν συστήματα αξιολόγησης της απόδοσης, εποπτείας και υποστήριξης όλων των επαγγελματιών στο σύστημα φροντίδας.
- Όλοι οι επαγγελματίες θα πρέπει να εκπαιδεύονται, ώστε να γίνουν **ενεργητικοί ακροατές των ατόμων με ανάγκες υποστήριξης**. Τα άτομα που βασιζονται στην υποστήριξη θα πρέπει να συμμετέχουν στη διαδικασία εκπαίδευσης ως εκπαιδευτές.

Θα πρέπει να φροντίσουμε να υπενθυμίσουμε σε όλους τους επαγγελματίες ότι οι αξίες της σωστής φροντίδας είναι διαισθητικές και οικουμενικές και, σε μεγάλο βαθμό, είναι οι ίδιες αξίες που ήδη καθοδηγούν το έργο τους.

5.2 Ανάγκες εκπαίδευσης του ανθρώπινου δυναμικού κοινωνικής φροντίδας που απασχολείται στις υπηρεσίες σε επίπεδο τοπικής κοινότητας

Προϋπόθεση για την επιτυχή εκπαίδευση είναι η ενίσχυση των υπηρεσιών σε επίπεδο τοπικής κοινότητας. Επίσης η Ελλάδα χρειάζεται περισσότερους ειδικευμένους κοινωνικούς λειτουργούς για να ανταποκρίνονται έγκαιρα και αποτελεσματικά στις ανάγκες των ποικίλων πληθυσμιακών ομάδων.

Οι κοινωνικοί λειτουργοί θα πρέπει να εκπαιδευτούν περαιτέρω στους ακόλουθους τομείς:

- **Παιδοκεντρική και προσωποκεντρική εργασία**, καθώς και στην άμεση αλληλεπίδραση με παιδιά και άτομα όλων των ηλικιών και ικανοτήτων.
- Ένα εύχρηστο εθνικό **πλαίσιο αξιολόγησης** (το οποίο μέχρι σήμερα δεν υπάρχει παρά τις όποιες καλές προσπάθειες), **τυποποιημένα πρωτόκολλα παρέμβασης, κατευθυντήριες γραμμές** για τον χειρισμό υποθέσεων και υποδείγματα προγραμμάτων φροντίδας.
- Μεθοδολογίες **εξατομικευμένης αξιολόγησης** παιδιών (που θα πρέπει να εφαρμόζονται και σε εκείνα που είναι μαζί με τα αδέρφια τους).
- **Διαφορετικότητα και διαθεματικότητα**. Διασφάλιση της ισότιμης μεταχείρισης κάθε ατόμου ανεξαρτήτως εθνοτικής ομάδας, σεξουαλικού προσανατολισμού και φύλου, των ατόμων με αναπηρία και των ατόμων που ανήκουν σε περισσότερες από τις προαναφερθείσες ομάδες.
- Βασικές **δεξιότητες μη λεκτικής επικοινωνίας** με αντίστοιχα παιδιά και ενήλικους.
- Αποτελεσματικές **πολιτικές και πρακτικές διασφάλισης δικαιωμάτων**.
- **Ιεράρχηση των υποθέσεων**. Εντοπισμός και αποτελεσματικός χειρισμός περιπτώσεων όπου απαιτείται έκτακτη παρέμβαση (υπό την προϋπόθεση ότι οι κοινωνικοί λειτουργοί στην Ελλάδα θα έχουν νόμιμη εξουσία να παρεμβαίνουν χωρίς να περιμένουν εισαγγελική εντολή).
- **Αποτροπή άσκοπου χωρισμού οικογενειών και μεθοδολογίες υποστήριξης και παρακολούθησης** των οικογενειών που έχουν επανενωθεί με τα παιδιά τους.
- **Υποστηριζόμενη λήψη αποφάσεων** για άτομα με ανάγκες υποστήριξης και τις οικογένειές τους.
- **Επιλογή, αξιολόγηση και προετοιμασία** υποψήφιων ανάδοχων οικογενειών¹⁶.
- Άτομα με ανάγκες υποστήριξης, καθώς και παιδιά και άτομα με εκτεταμένες ανάγκες υποστήριξης, **προετοιμασία και υποστήριξη για τυχόν αλλαγές στη ζωή τους**.
- Αποτελεσματική **επικοινωνία και συνεργασία με τις εισαγγελικές αρχές**, καθώς και σύνταξη αποτελεσματικότερων και λεπτομερέστερων εκθέσεων και συστάσεων¹⁷.

¹⁶ Βλ. υλικό εκπαίδευσης για την αναδοχή που έχει εκπονηθεί από το Πανεπιστήμιο Θράκης: <https://www.anynet.gr/pubnr/Training>

¹⁷ Για αναλυτικές πληροφορίες, βλ. την Εγκύκλιο της Αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου με τίτλο «Ζητήματα σχετικά με την αναδοχή, την υιοθεσία και τη διαδικασία αφαίρεσης της γονικής μέριμνας/επιμέλειας των ανηλίκων από τους γονείς ή τους ασκούντες την επιμέλεια αυτών» (με

Εδώ θα πρέπει να συμπεριληφθούν και στρατηγικές σχετικά με τον τρόπο χρήσης των τυποποιημένων πρωτοκόλλων αξιολόγησης, τον τρόπο ανάκτησης και συνυποβολής εκθέσεων από οποιεσδήποτε άλλες υπηρεσίες με τις οποίες έχει προηγουμένως έρθει σε επαφή το παιδί/η οικογένεια/το άτομο (π.χ. υπηρεσίες ψυχικής υγείας, αστυνομία κ.λπ.). Θα πρέπει επίσης να συμπεριληφθούν στρατηγικές για την κατανόηση των προσωπικών στερεοτύπων και των συγκεκριμένων προκαταλήψεων και προτιμήσεων που διεισδύουν και επηρεάζουν τις εκθέσεις κοινωνικής φροντίδας και δημιουργούν ακούσιες αρνητικές συνέπειες για τη ζωή των παιδιών και των ατόμων που βασίζονται στην υποστήριξη.

- Ένα **εθνικό σύστημα παρακολούθησης και ανασκόπησης**, ούτως ώστε να διασφαλίζεται ότι όλες οι υποθέσεις παρακολουθούνται για κατάλληλο χρονικό διάστημα. Έτσι οι κοινωνικοί λειτουργοί θα μπορούσαν να επιληφθούν χωρίς να ζητούν άδεια από τον εισαγγελέα.
- **Διυπηρεσιακή εργασία**: δημιουργία διεπιστημονικών ομάδων (και διεπιστημονικών ομάδων όταν χρειάζεται, ιδίως όταν εργάζονται με οικογένειες) και διαχείριση κινητών μονάδων.
- **Εμπλοκή και ενδυνάμωση των χρηστών των υπηρεσιών, καθώς και συνυπολογισμός των εμπειριών τους**. Οι καλύτεροι εμπειρογνώμονες για να μιλήσετε σε δύσκολες στιγμές είναι οι χρήστες των υπηρεσιών. Έτσι θα μπορέσουν και τα δύο μέρη να αναπτύξουν δεξιότητες και εμπιστοσύνη.

6. Ανάπτυξη του ανθρώπινου δυναμικού

Οι νέες υπηρεσίες που θα αντικαταστήσουν την ιδρυματική φροντίδα απαιτούν εκπαιδευμένο προσωπικό για την παροχή υπηρεσιών υψηλής ποιότητας. Το ανθρώπινο δυναμικό είναι ο σημαντικότερος πόρος για τη διαδικασία μεταρρύθμισης. Πολλοί εργαζόμενοι ενδέχεται να μεταταχθούν από τα ιδρύματα και θα πρέπει να προσληφθεί

ημερομηνία έκδοσης 14/06/2021), όπου γίνεται ειδική μνεία του ζητήματος. Διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

https://eisap.gr/%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CF%8D%CE%BA%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CF%82-5-2021/?fbclid=IwAR3z59fqReyauYjNkSw_fwZ5uxvxLjTvmol-erBIKTQoLUmxsz8Zqe448xU

άλλο προσωπικό. Εκπαίδευση θα πρέπει να διατίθεται, ωστόσο, τόσο στα παλιά όσο και στα νέα μέλη του προσωπικού. Θα πρέπει να ληφθεί μέριμνα ώστε το προσωπικό που μετατάσσεται να μην αναπαράγει την ιδρυματική κουλτούρα. Για να αποτρέψουμε την περιττή ιδρυματοποίηση και να μεταρρυθμίσουμε τον τομέα της κοινωνικής φροντίδας με ορίζοντα την ενδυνάμωση και τις εξατομικευμένες μορφές υποστήριξης, πρέπει να δημιουργήσουμε και να αναπτύξουμε περαιτέρω τους ακόλουθους τύπους επαγγελματιών, παρέχοντας αυξημένες αρμοδιότητες και νομοθετικό πλαίσιο:

- επαγγελματίες **ανάδοχοι** για έκτακτες περιπτώσεις,
- ειδικά εκπαιδευμένοι και επαρκώς χρηματοδοτούμενοι **κοινωνικοί λειτουργοί για δομές σε επίπεδο τοπικής κοινότητας**,
- **ειδικοί στην Πρώιμη Παιδική Παρέμβαση (ΠΠΠ)** (δάσκαλοι ειδικής αγωγής, βοηθοί διδασκόντων, κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι, εργοθεραπευτές, κινησιολόγοι, θεραπευτές όρασης και λόγου που ειδικεύονται στην εργασία με βρέφη, νήπια και μικρά παιδιά –από 0 έως 6 ετών–, εργάζονται σε διεπιστημονικές ομάδες και περιλαμβάνουν τις οικογένειες των παιδιών στις ομάδες τους, ως αναπόσπαστα μέλη),
- **νομικοί εμπειρογνώμονες** που θα συμβάλουν στην επιτάχυνση της διαδικασίας καθορισμού του νομικού καθεστώτος των παιδιών (η δημιουργία οικογενειακών δικαστηρίων είναι κρίσιμη για την επιτάχυνση της διαδικασίας),
- **ψυχολόγοι, παιγνιοθεραπευτές, εργοθεραπευτές και λογοθεραπευτές** (όλοι οι παραπάνω θα πρέπει να είναι έτοιμοι να διοριστούν σε κινητές μονάδες και να εργαστούν σε ομάδες),
- **επισκέπτες υγείας, κοινοτικοί νοσηλευτές και μαιές/μαιευτές** για την υποστήριξη βρεφών, παιδιών, οικογενειών και ατόμων στο σπίτι,
- προσωπικοί βοηθοί και εργαζόμενοι κατ' οίκον για παιδιά, άτομα με αναπηρία και ηλικιωμένους,
- **μέντορες και βοηθοί** σε ολιστικά προγράμματα υποστηριζόμενης απασχόλησης για άτομα με αναπηρία,
- ειδικοί προσανατολισμού και κινητικότητας, κοινωνικοί παιδαγωγοί για παιδιά και άτομα με νοητικές και αναπτυξιακές αναπηρίες και σύνθετες ανάγκες (υπεύθυνοι σύνδεσης σπιτιού-σχολείου/κοινότητας),
- **εργαζόμενοι υποστήριξης** για άτομα που ολοκλήρωσαν τη φροντίδα. Άτομα που εκπαιδεύονται για να υποστηρίξουν τους νέους να προετοιμαστούν για ανεξάρτητη διαβίωση,

- **εμπειρογνώμονες στη συμμετοχή νέων** που μπορούν να διασφαλίσουν τη συμμετοχή παιδιών και νέων στη μεταρρύθμιση των υπηρεσιών για ευάλωτα παιδιά και οικογένειες,
- **ειδικοί σε θέματα επικοινωνίας** για να υποστηρίξουν και να προστατεύσουν τη διαδικασία αποϊδρυματοποίησης με αποτελεσματικά, στοχευμένα και πειστικά μηνύματα. Οι ειδικοί επικοινωνίας θα μπορούσαν επίσης να ασχοληθούν με την κατανόηση όλου του φάσματος των ενδιαφερομένων μερών που επηρεάζονται από ή μπορούν να επηρεάσουν τη διαδικασία και τον τρόπο αποϊδρυματοποίησης,
- **αστυνομικούς** που έχουν εκπαιδευτεί στο πλαίσιο της προστασίας των παιδιών και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και μπορούν ως εκ τούτου να συνεργαστούν στενά με κοινωνικούς λειτουργούς και άλλους επαγγελματίες.

Όλοι οι πόροι που διατίθενται επί του παρόντος για τις υπηρεσίες στέγασης θα πρέπει να δεσμευτούν και να ανακατευθυνθούν στο νέο σύστημα φροντίδας σε επίπεδο τοπικής κοινότητας. Εδώ περιλαμβάνεται η επαναχρησιμοποίηση κτιρίων και για σκοπούς πέραν της στέγασης. Οι περισσότεροι από τους σημερινούς εργαζόμενους μπορούν να και θα μεταταχθούν στις νέες υπηρεσίες. Ωστόσο, θα μειωθεί το περιττό διοικητικό προσωπικό, ώστε να επιτραπεί η απασχόληση εξειδικευμένων επαγγελματιών που θα μπορούν να εργάζονται άμεσα με τους ανθρώπους. Οι πόροι και ο προϋπολογισμός για όλες τις τρέχουσες θέσεις θα πρέπει να ανακατευθυνθούν στις νέες υπηρεσίες, ανεξάρτητα από την πιθανή μείωση του προσωπικού. Επιπλέον, οι ελληνικές αρχές οφείλουν να αναπτύξουν και να υιοθετήσουν μια τυποποιημένη μεθοδολογία επιλογής προκειμένου να διασφαλίσουν την καταλληλότητα του νέου προσωπικού που θα εργάζεται με παιδιά, άτομα με αναπηρία και ηλικιωμένους. Αν και είναι δύσκολο να καθιερωθεί, χρειάζεται επίσης ένα σύστημα αξιολόγησης της απόδοσης για όλους τους επαγγελματίες στον τομέα της φροντίδας.

7. Συμπεράσματα

Για να εκπαιδευσουμε τους επαγγελματίες κοινωνικής φροντίδας σε ένα νέο σύστημα φροντίδας, πρέπει να στοχεύσουμε ένα ευρύ φάσμα επαγγελματιών που εργάζονται σε υπηρεσίες με πολλαπλές μορφές, όσον αφορά τον τρόπο παροχής υποστήριξης, την έκταση της προσφερόμενης υποστήριξης και τις μορφές υποστήριξης που προσφέρουν.¹⁸ Παρόλο που η παροχή ευρείας και γενικής εκπαίδευσης μπορεί να είναι εφικτή, η ανάπτυξη εξειδικευμένης εκπαίδευσης θα είναι πιο απαιτητική και θα πρέπει να περιλαμβάνει εμπειρογνώμονες από διαφορετικούς τομείς, καθώς και άτομα με ανάγκες υποστήριξης που είναι εμπειρογνώμονες λόγω της εμπειρίας τους. Προκειμένου να συντάξουμε εργαλεία εκπαίδευσης για διαφορετικούς επαγγελματίες, πρέπει πρώτα να εξασφαλίσουμε τη διαθεσιμότητα κεντρικών δεδομένων σχετικά με τον αριθμό και τα προσόντα του προσωπικού που εργάζεται στο σύστημα φροντίδας και σχετικά με τους χρήστες υπηρεσιών και τα προγράμματα φροντίδας τους. Σε αυτόν τον εξαιρετικά ποικιλόμορφο τομέα της κοινωνικής φροντίδας, πρέπει να βοηθήσουμε όλους τους επαγγελματίες ώστε να μην αισθάνονται μόνοι. Θα πρέπει να τους βοηθήσουμε να ενδυναμωθούν και καθησυχαστούν καθώς η ευθύνη για τη μεταρρύθμιση αυτή είναι κοινή. Πρέπει να διασφαλίσουμε στους ακούραστους επαγγελματίες ότι το έργο τους θα εκτιμηθεί δεόντως και ότι οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν θα αναγνωριστούν και θα αντιμετωπιστούν. Το πιο σημαντικό συμπέρασμα από κάθε εκπαίδευση για την αποϊδρυματοποίηση είναι ότι όλοι όσοι εμπλέκονται στη φροντίδα αισθάνονται μέρος του κινήματος της αποϊδρυματοποίησης. Αυτό το σημαντικό εγχείρημα θα αλλάξει τη ζωή των χρηστών των υπηρεσιών και θα ανταμείψει τους επαγγελματίες που συμμετέχουν σε αυτό.

¹⁸ Education and Training in Housing Related Support: The Extent of Continuing Vocational Education and Training in Integrated Housing and Support in the EU, 2015. Department of Social Policy and Social Work, University of York. Διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση:
<https://www.housingeurope.eu/section-87/resources>

8. Παραπομπές

Σύνδεσμος Κοινωνικών Λειτουργιών Ελλάδος (ΣΚΛΕ): <https://skle.gr/index.php/el/>

Εγκύκλιος της Αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου: «Ζητήματα σχετικά με την αναδοχή, την υιοθεσία και τη διαδικασία αφαίρεσης της γονικής μέριμνας/επιμέλειας των ανηλίκων από τους γονείς ή τους ασκούντες την επιμέλεια αυτών». 14/06/2021, Αντεισαγγελέας του Αρείου Πάγου.

Διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

https://eisap.gr/%CE%B5%CE%B3%CE%BA%CF%8D%CE%BA%CE%BB%CE%B9%CE%BF%CF%82-5-2021/?fbclid=IwAR3z59fgReyauYjNkSw_fWZ5uxvxLjTvmol-erBIKTQoLUmxsz8Zqe448xU

Κοινές ευρωπαϊκές κατευθυντήριες γραμμές για τη μετάβαση από την ιδρυματική φροντίδα στη φροντίδα σε επίπεδο τοπικής κοινότητας. 2012, Ευρωπαϊκή ομάδα εμπειρογνομώνων για τη μετάβαση από την ιδρυματική φροντίδα στη φροντίδα σε επίπεδο τοπικής κοινότητας.

Διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

<https://deitutorialisationdotcom.files.wordpress.com/2017/07/guidelines-final-english.pdf>

Developing Community Care. 2011, Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Δίκτυο.

Διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.esn-eu.org/developing-community-care>

EASPD: <https://www.easpd.eu/en/content/running-projects>

Education and Training in Housing Related Support: The Extent of Continuing Vocational Education and Training in Integrated Housing and Support in the EU, 2015. Department of Social Policy and Social Work, University of York.

Διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.housingeurope.eu/section-87/resources>

Στρατηγική αποϊδρυματοποίησης στην Ελλάδα, Οδικός χάρτης για την υλοποίηση της στρατηγικής αποϊδρυματοποίησης, Σχέδιο δράσης που συνοδεύει τη στρατηγική αποϊδρυματοποίησης, όπου περιγράφονται λεπτομερώς τα βήματα που απαιτούνται για την εφαρμογή της στρατηγικής αποϊδρυματοποίησης και τις δράσεις που πρέπει να αναληφθούν. Απόδοση προέλευσης: Παρακαλούμε να χρησιμοποιείτε την εξής παραπομπή για αυτό το έργο: European Association of Service providers for Persons with Disabilities (EASPD), Βρυξέλλες, 2021

Διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.easpd.eu/en/content/di-greece>

Από το ίδρυμα στην κοινότητα: Εναλλακτική φροντίδα ευάλωτων παιδιών και υποστήριξη οικογενειών. 2020, Συνήγορος του Πολίτη, Ειδική Έκθεση.

Διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: https://www.synigoros.gr/resources/eidikh-ek8esh-prostasia-eyalwtwn-paidiwn_teliko.pdf

LUMOS: <https://www.wearelumos.org/what-we-do/global-training/knowledge-portal/>

Χαρτογράφηση και ανάλυση/ανασκόπηση υποστηρικτικών υπηρεσιών και διαδικασιών που εφαρμόζονται σε επίπεδο τοπικής κοινότητας στην Ελλάδα. 2020, European Association of Service providers for Persons with Disabilities (EASPD)

Mapping and Analysis of the Childcare System in Greece. 2018, Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού. Σημειώσεις από τη σύντομη παρουσίαση του Γ. Νικολαΐδη στο Συνέδριο της UNICEF στην Αθήνα: Visioning Child Care Reform in Greece, National Conference for Civil Society and Faith-based Organizations

Χαρτογράφηση των ιδρυμάτων κλειστής παιδικής προστασίας και προστασίας παιδιών με αναπηρίες στην Ελλάδα. 2015, Κέντρο Ερευνών Ρίζες & Καμπάνια «Opening Doors». Διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.roots-research-center.gr/>

Ειδική Έκθεση του Συνηγόρου για τα δικαιώματα των παιδιών που ζουν σε ιδρύματα: Διαπιστώσεις και Προτάσεις του Συνηγόρου για τη λειτουργία των ιδρυμάτων παιδικής προστασίας. 2015, Συνήγορος του Πολίτη. Διατίθεται στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www.synigoros.gr/resources/docs/575568.pdf>

Strategic Review of the system of caring for vulnerable children in Greece. 2018, Ινστιτούτο Υγείας του Παιδιού & LUMOS, Χαρτογράφηση και Ανάλυση του Συστήματος Προστασίας του Παιδιού στην Ελλάδα. 2018 ΙΥΠ & UNICEF

UNICEF: <https://www.unicef.org/greece/>

Δίκτυο Αναδόχων Γονέων και Εθελοντών Σωματείο:

<https://www.facebook.com/fosterparentsnetwork.gr/>

Roots NGO: <https://www.roots-research-center.gr/>

Ριζοσπαστική και κριτική κοινωνική εργασία: <https://socialworkers.gr/>

The Children and the State: an investigation into the failures of the child protection system in Greece.
2020, The Manifold Files: <https://themanifoldfiles.org/children-and-state/file-01-id/>